

אשכולות

הסאון הישבורי של תלמידי ישיבת "כרם ביבנה"

לזכר עולם יהיה צדיק לעיני מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדוויטש זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל נלב"ע ב' באדר א' התשנ"ה ת.נ.צ.ב.ה

הראה לעיני

אור ישראל שוורץ (ג')

פרשת "בא"
ו' בשבט ה'תשס"ט
גיליון מס' 88
(שנה שליטית)

זמני השבת

ת"א י-ם	הדלקת נרות
16.37 16.51	צאת השבת
17.50 17.52	

זעילוי נשמת

אחותי מרת (ד"ר)
תחיה נועה אסתר ע"ה
בת ר' משה יבלחט"א שוורץ
נלב"ע ב"א באייר ה'תשס"ז
ת.נ.צ.ב.ה

הונצחה ע"י אור ישראל שוורץ (ג')

נצינים ראשונים של האומה הישראלית נראים בפרשתנו, ועוד יפרחו ויתנו את פריים בספר הגאולה; ועל היציאה הנכבדה הזו בא הציווי: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך", היום בו הפכנו לקניינו של המקום - עם זו קנינו. כשהקב"ה מחולל נס לישראל פונה הוא לליבנו - "תנה בני ליבך ליי" - ועלינו להשכיל מהו המסר שבדבר, כשם שהקב"ה שינה מהטבע, נעשה אנו בתמורה שינוי בקרבנו, בנפשנו. שומה עלינו להבין את הזכירה שבמצוות התפילין ומתוכה להשיב אל לבנו את הצפון בה.

"אמר ר' אבין בר רב אדא אמר רב יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר נשבע ה' בימינו וכוזרוע עזו... וכוזרוע עזו אלו תפילין" (ברכות ו:).

וכי מה טיבה של אותה הנחה במי שאינו גוף? **מבאר הרשב"א** (בספרו פירושי הגדות, שם) כי התפילין ניתנו לשתי מטרות: לאות ולטוטפות. היינו, תפילין של יד הן לזיכרון ולשעבוד הלב, "שימני כחותם על ליבך"; ואילו של ראש הן "טוטפות" (הכש"ט בלשון המשנה) לפאר לישראל, ובהן אותו התוכן רק בארבעה קלפים נפרדים, ללמדך דרך משל שכולן באות משורש אחד והתחלה אחת להן, ואם אין שורש אין **ענפים**. והנמשל, ה' ובריאתו: כי הוא השורש לכל המציאות וההשפעות והכל הוא התפשטות שלו ית'. ע"פ זה מבואר שכשם שאנו מתפארים בה' **הוא מתפאר בנו** - "את ה' האמרת היום... וה' האמריך היום" (דברים כו, יז), ומייחדנו מכל האומות ושכינתו עלינו, ואלו הם תפילין של מקום, **ייחוד ישראל**. ומה תוכן פרישיותיהם? "ומי כעמך ישראל וגו' ומי גוי גדול וגו' אשריך ישראל וגו'" כמבואר שם. ובתפילין ש"ר שלו ית' ג"כ מחולק לארבעה בתים, להורות שעיקר הבריאה - ישראל, ומהם מתפשט כל העולם על ארבע רוחותיו. עכת"ד עיי"ש.

בהו יבואר לנו עתיו של הציווי. שהרי הקורא את הפסוקים מקבל תחושה שהיציאה עוד לא הושלמה, ויש עוד כמה מצוות שהן זכר ליציאת מצרים ומה ראתה החכמה העליונה להזכיר את מצוות התפילין כאן ועכשיו?

נראה בס"ד לחדש שהלא אין לך ייחוד גדול לאדם יותר מאשר היותו בכור, כי לא ייתכנו שני בכורות לאב אחד; ישראל אשר כונו בניו למקום (דברים יד) נתייחדו גם בתואר "**בני בכורי**" (שמות ד כב), וע"כ כדי לסמל את מעמדם זה זכו **למצוות התפילין**. ופנים חדשות באו לכאן בביאור משנת חז"ל: חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בניו למקום (אבות ג, יח), טובה כפולה יש כאן בכך שמציינים את בכורתם ומיידיעים אותם ע"י התפילין. וכך היא לשון המקובל בעל "מדרש שמואל" (מגורי האר"י) במס' אבות: **שכל העולם מכירים יודעים שהם בני המקום עכ"ל**. והלא המה דברי ר' אליעזר הגדול בגמ' ערוכה (שם): "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" - אלו תפילין שבראש.

אם כנים הם דברינו, נוכל לשבץ כאן נופך מדברי **חד מן קמאי** רבינו אפרים, שרמז בפר' תולדות: **ואת עורות גדיי העינים הלבשה על ידיו** - אלו רצועות של יב, **ועל חלקת צוואריו** - אלו רצועות של ראש, **הלבשה על** - גימטריא בתים. ומה ענין תפילין אצל רבקה? אלא לעני' התורה מלמדת שבכל מקום שרוצים לציין את הבכור מעטרים אותו בתפילין, וממילא כשרוצה יעקב לקבל את ברכת יצחק אזי רבקה מציינת שהוא הבכור (לאחר שקנה את הבכורה) וזכאי הוא **בראשונה** שבכרות. ובמה תציין? בתפילין, שהם סמל ייחוד ה' אצל ישראל וייחוד ישראל לפני ה' ית', כך גם זה ייחוד ובכור לאביו. **ואם לעת כזאת הגענו**, טוב נעשה שזכיר דברי בעל "בית הלוי" (שו"ת, דרוש ג) שביאר כי מטרת יעקב בקניית הבכורה - **לזכות בארץ ישראל ומצוותיה**. כמו שנתבשר אברהם כששאל "במה אדע כי אירשנה", ובאה תשובת הבורא כי שיעבוד מצרים יהיה התנאי לקבלת הארץ בייסורים. עשו שחש מהעול פקר וניער עצמו ממשפחת אברהם, ואילו יעקב ובניו נטלו את החוב באהבה.

לכן ברצות ה' לעורר את פרעה, שלח לו "בני בכורי ישראל" ואיתא במדרש (שמו"ר ז) מהו בני בכורי ישראל? על יעקב אבינו אמר כן, שקנה הבכורה כדי שיוכל לעבוד למקום. ותימה, מה לפרעה ולכולי האי? אלא מבאר שבעודת השם היא העיקר ושעבוד מצרים רק אמצעי לא כ"ל; עתה שהקב"ה רוצה באשי ישראל ובתפלתם לא ייתכן שהשעבוד יעכב את העבודה בחורב, עכת"ד. ואף בשעה שנגאלו בא הקב"ה להזכיר להם ברית ראשונים: **אתם בכורים**, קודש ישראל לה', ראשית תבואתו. ראויים אתם לשאת את סמל הייחוד שלי.

גם היחיד ימצא תועלת בתפילין, בעבודת השם: "לפי שהאדם בהיותו בעל חומר יימשך בהכרח אחר התאוות... כסוס כפרד אין הבין... ורצה המקום לזכותנו אנחנו עם הקודש העמדי שומרים גיבורים סביב והם... שניתן ארבע ציציות בארבע כנפות כסותנו... והתפילין בידנו ובראשנו..." (חינוך מצווה תכא).

ציצית מסמלת עבדות לה' (מנחות מג:). אולם בלידת ישראל נזקקו ליותר מכך, וייתבארו הדברים ממשנתו של הרי"ד סולובייצ'יק בספרו "זמן חירותנו". היהדות טוענת כי העבד איננו מביין את רעיון ההבדלה שבין קודש לחול, טהור וטמא, "עבדא בהפקיאר ניחא ליה"; **הגבולות** לגביו מופשטים ובלתי מוחשיים. רק כוח פיסי יעצור בעדו - נוגש או שוטר - הוא אינו מסוגל להגביל עצמו בלא כפייה חיצונית. **השינוי** שחוללו ישראל כמו ידיהם בקיום מצוות הפסח ודמו ובדמי המילה, שילב ציות מוחלט וגבורה עילאית. שתי אלה אינן מתכונות העבד במקום שהשוט אינו מצוי, וכי מי יאסור לו שבירת עצם בתבשילו, ומי יענישו אם יעשה כן? **כאן הוא שיחרורם האמיתי**, השיחרור **מתרבות העבדים**. על כן נתקדשו לשעתן ולעת"ל ונכנסו במחיצתו של מקום. מכאן ואילך כשירצו להישמר מלחטוא יגברו על יצרם בהבנה שכך טוב ונכון לעשות, **והתפילין** יזכירום כי אף בהיעדר מקל החובלים נקראים הם בצו: "**קרושים תהיו**". **בצאת ישראל ממצרים... הייתה יהודה לקודשו**.

מערכת "אשכולות" מאחלת מזל טוב לעורך העלון, מוטי פקטר, לרגל נישואיו. יה"ר שיזכה להקים בית נאמן בישראל.

העורך: מוטי פקטר | עריכה בפועל: חיים ארנפלד

העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה", ד"ג אבטח 79855 נא לשמור על קדושת הגליון!

העלון מופיע גם באתרי הישיבה באינטרנט: www.kby.org (עברית), www.kby.org.il (אנגלית)

ר' נתנאל שושן

בספר שנפוץ הרבה, שנהפכת הזכות ליכות ממונית, אפשר שהבית יצחק מודה שאסור לאחר להדפיס. וכן סבירא להו להרב עמודי אש, מחנה חיים (ח"מ סי' מט), משיב דבר (סי' כד), השד"ח בתחלתו (דפוס וארשא), הקדמת בניו של רבי שניאור זלמן מלאדי לספרו של אביהם על הלכות פסח, דפוס שקלאב, שנת תקע"ד, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ט (סי' קג). והביא שם הרבה פוסקים ומחברים שכתבו, שפשוט הוא שהמחבר עצמו יכול לאסור על אחרים להדפיס את ספרו. וסיים, ונתקבל דעתם למעשה. ע"כ. וכן הוכיח מצוואת החפץ חיים, שנותן רשות לכל אחד להדפיס את המשנ"ב, ובתנאי שמכל מאה טפסים יתן ארבע חנם לביהמ"ד, או לחבורת לומדים. ומשמע דבלא"ה אסור. וראה בשו"ת יביע אומר ח"ז (חח"מ סי' ט), שדעתו כהשואל ומשיב.

וכן מבואר מדברי מהר"י אייבשיץ ז"ל בהקדמה לספרו כרתי ופלתי (דפוס אלטנא שנת תקכג) שכתב בזה"ל: והנה לא רציתי לקחת הסכמה מגאוני הזמן כסדר חובר חיבור, כי לא מצאתי בהם תועלת, כי בלא"ה כל זמן שספרי אינו נמכר, ונתמלא חסרוני בהוצאות רב שהיה לי על הדפוס, מי ידפיסו כתבניתו ויפור הונו על מגן, ספק אתו ספר אינו אתו, ואחרי הנמכר גאולה היה להם אשר מורשים להדפיסו שנית, ומחזיקנא טובתם במודים דרבנן, ואם כן מה תועלת יש בהסכמה רחוק משכר וקרוב להפסד. ע"כ. ומשמע שכל טעמו בגלל שהספר בזמנו לא היה נמכר הרבה, ולכן כתב מי ידפיסו כתבניתו ויפור הונו על מגן, אבל אם הספר היה נמכר והיה ריוח למחבר, אינה"נ שייך בזה בעלות.

"קלטות ודיסקים שכתוב עליהם כל הזכויות שמורות"

ובשו"ת שבט הלוי חלק י' (סימן רעו) נשאל במה שרגילים לכתוב על ספרים, תוכנות מחשב, קלטות וכדומה כל הזכויות שמורות, האם יש בכח המוכר למנוע מהלוקח מלהעתיק את הספר או התוכנה לצורך עצמו, וכן אם אסור להעתיקו ולמכרו ברבים, והביא דעת השואל שכתב לדמות נידון זה למה שכתב החתם סופר (ח"מ סי' מא) דצריך לחדש החרם אצל כל מדפיס ספר, וע"ש דעת הגאון רבי מרדכי בנט בזה. ועל זה דחה בשבט הלוי, וכתב, דמ"מ דברים כתוכנות וכה"ג, או חידושים פרטים של מחבר ספר שיגע והמציא, צורה החדשה הזאת, פשיטא דבזה אדם יכול לאסור שלו, ואין זה נכנס בגדר הסכמות בעלמא שמהם דברו הח"ס ומהרמ"ב ז"ע. וגם אין לזה שייכות למש"כ בתשובת פרשת מרדכי, ותשובת צמח צדיק (י"ד סי' קצ"ה) דבמלאכת שמים אין יכול לעכב דקנאת סופרים תרבה חכמה, דכולם איירי בספרים ששייכים בכל אדם. ע"ש. וע"ש עוד בח"ד (סי' ר"ב) שנשאל בבי"ס שמלמדים יהדות, ומלמדים מכמה ספרים, ואין לכל הבנות כל אלה הספרים, ומצלמים מאמר אחד מספר פלוני, ומאמר אחד מספר אחר, אם לא הוי נכנס באומנות חבירו, דאם לא יצלמו יהיו מוכרחים לקנות את הספרים. והעלה להתיר כיון דאין מדפיסים לרבים, ואע"פ שע"י נמנע הריוח מהמדפיס במה שאין כל תלמיד קונה כל הספרים, הנה זה רק מניעת הרווחה, ולא יורד לאומנותו של חבירו, ובפרט שמצלמים רק עלים בודדים לא בצורת ספר כלל. וכמובן דאין להפיץ הקונטרסים רק במסגרת פנים בביה"ס. ע"ש. והנכון הוא לבקש את רשות המחבר. ולכן לדינא כל שהקלטת נמכרה על דעת שכל הזכויות שמורות, אסור להעתיקה אפילו מי שאין בדעתו לקנות בלאו הכי, כי תנאי שבממון תנאו קיים.

המשך תשובתו של הרב יצחק יוסף, שכזכור, מלקט את תשובות רבותינו האחרונים שדנו בנושא מצד התקנה לגדור פרצות השוק וגזרו חכמים נידויים בנושא הנ"ל:

...מבואר מדברי הרמ"א בתשובה (סימן י') בענין הגאון מהר"מ מפדוואה שהדפיס החיבור הגדול משנה תורה להרמב"ם, וקם אחד מעשירי הארץ כנגדו והדפיס גם כן הספרים, והעלה שם, דכל מי שבשם ישראל יכונה לא יקנה שום ספר מימוני החדשים רק מאותן היוצאים מתחת יד הגאון הנ"ל או באי כחו. והביא ראיה מהא דאיתא בפרק לא יחפור (כ"א): אמר רב הונא האי בר מבואה דאוקים ריחיא, ואתא בר מבואה חבריה וקא מוקים דביה, דינא הוא דמעכב עליה. מדקאמר ואוקי גביה שעשה דבר זה בידעתו, ואפ"ה יכול לעכב עליו, א"כ הרי לפנינו שאין לו לשני לדפוס זה כלל. ע"ש.

גם בשו"ת חתם סופר (ח"מ סי' עט) כתב, דהנהיגו רבותינו הקדושים אשר מפייהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים, לגזור חרמא ושמתות על מדפיסים ספרים שלא ישיגו גבול מדפיסים ראשונים, על זמן מה, ובדקתי בספרים ומצאתי הסכמה קרוב למאתים שנה, ונראה שהתחיל זה אחר שהדפיס מהר"מ פאדווה ספרי הרמב"ם שלו, מכאן ואלך החלו לגדור גדר בפני פורצי פרץ, וגזר הרמ"א גזירתו. ובתורף דבריו ראוי היה לגדור גדר ואפילו לא יהיה מן הדין, ואע"פ שלא נמנו עליה חכמי ישראל ובמנין אחד, מ"מ המנהג שנהגו הכל מכמה מאות שנים, ומדפיסים כולם ניחא להו בהאי תקנתא, וכבר כתב רמ"א בתשובה (סי' נה) בהאי ענינא דמשיג גבול דמופלג בתורה יכול לגזור נידוי בכך אפילו תלמידו. ועוד שכבר נהגו כל מדפיס בטוח שלא יבוא אחר וישיג את גבולו, נמצא שהוא בטוח במערופיא שלו יותר ממצודת הדג לפרש"י, ופסיק חיות טפי הרבה ממצודה וריחיים, ולא מיקרי לגבי השני הפקר דהרי יכול להרויח בספר אחר, אם זה הדפיס ש"ס ידפיס הוא הרמב"ם, והלא הראשון אינו יכול לעסוק בדבר אחר שכבר הוציא הוצאותיו על ש"ס. ע"כ.

וראה עוד בליקוטי תשו' י"ד (סי' נ"ז) שכתב, כי אין אנחנו באים מטעם יורד לאומנותו של חבירו, אלא הוא לתקנת כל ישראל, מיום שהתחילו להדפיס ספרים בדפוס ועולה הוצאה מרובה, ובעו"ה אנחנו מפורים בין האומות, ואם לא נקיטא ליה שוקא נסגור הדלת בעד מדפיסים אחרים, ומי פתי יכניס עצמו בספק הפסד כמה אלפים, ותתבטל מלאכת הדפוס ח"ו, ותפוג תורה, ע"כ לתקנת הרמת קרן התורה וכל ישראל, הנהיגו הקדמונים להטיל גודא על הנכנס לגבול שגבלו רבני הזמן להמדפיס הקודם, וקיי"ל מושיבין סופר אצל בצד סופר ומלמדי תינוקות, אע"פ דפסק לחיותא דהאי, והכל משום יגדיל תורה. ואנשי כנה"ג התענו כמה תעניות שלא יתבטלו ממצאי ספרים בישראל, ופטרום מכמה מצות, האיך לא נגדור אנחנו בעדם, משום יגדיל תורה. ע"ש.

ועיקר דבריו לגבי ספרים ישנים, כמו ש"ס ורמב"ם, וזה הורך לכתוב שהנהיגו קדמונים וכו'. אולם מחבר ספר שהשקיע מזמנו ומכספו להדפסת ספרו, ומתנה מראש לכל הקונים ששומר הזכויות של צילום והדפסה עבורו, הוי ככל תנאי שבממון, אם כשמכר התנה שלא ידפיסו בלא רשותו, ברור שהזכות הבלעדית נשארת למחבר. וכמו שכתב כן בספר שערי ציון (סימן ו' הערה ו'), דמסתבר שדברי הרב בית יצחק נאמרו בתקופתו שגם בהדפסה השניה היו הרבה הוצאות, ואומדן דעת של המחברים היה שאחרי שמכרו פעם ראשונה לא יקפידו אם ידפיסו אחרים ויפיצו מעינותיהם חוצה. והיה איכפת להם שבהדפסה הראשונה שהדפיסו לא יפסידו. מה שאין כן היום שמקפידים שלא ידפיסו, ובפרט

מזל טוב
 לרב דוד קב שליט"א להולדת הנכד
 לאמיתי חוברת (ח'), לאירוסיו
 ליאיר לנקרי (ד'), לנישואיו
 לדוד הרוש (ו'), לנישואיו
 לנועם שמש (ה'), לאירוסיו

כבוד הבהן

דניאל סגרון (ד')

יכול למחול על כבודו כדתיניא כי לה' המלוכה הממליך מלכים ולו המלוכה ולהכי כתיב שום תשים עליך מלך שריבה בו הכתוב שימות הרבה לומר שאין כבודו מחול" עכ"ל.

לעומת זאת, רבינו תם תפס שלכהן אין מעלה עצמית כלל וכלל וכל הכבוד שציוותנו תורה לחלוק לו הוא בשביל כבודו יתברך שהכהן הזה מייצגו ומשרתו, וכך מבואר להדיא **ברמב"ם** (סה"מ מ"ע ל"ב) שכתב בזה"ל: "שצונו לכבד זרע אהרן ולנשואם ולרוממם ונשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה ואפילו ימאנו אותו לא נשמע מהם. וזה כלו הגדלה לא-ל יתעלה אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולחקריב קרבנותיו. והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו (ר"פ אמור) וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדוש יהיה לך. ובא הפירוש (גטין נט ב) וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון. ולשון ספרא (פ"א הי"ד) גם כן וקדשתו על כרחו. ר"ל כי זה צווי נצטוינו בו ואינו בבחירת הכהן".³

עכ"פ, **הרמ"א** (סוף סימן קכ"ח) פסק כרבינו פטר דמהני מחילה וז"ל: "אסור להשתמש בכהן אפילו בזמן הזה דהוי כמועל בהקדש אם לא מחל על כבודו", וכתב ה'משנה ברורה' (ס"ק קע"ה): "אבל אם מחל - מותר, שכבוד הכהונה ניתן להם רק להנאתם לפיכך בידו למחול וליתן רשות לישראל להשתמש בו... ולהשתמש בהם שירות בזווית בודאי יש ליהרהר", וכן פסק **הרב עובדיה** (יבי"א ח"ו סימן כ"ב וכן כתב בשארית יוסף ח"ג עמוד רי"ט).⁵

³ וכן כתב החינוך (מצוה רס"ט) וז"ל: "מצוה לקדש זרע אהרן, כלומר לקדשם ולהכניסם לקרבן, והוא עיקר העשה, וכן להקדימם לכל דבר שבקדושה, ואם מיאנו בזה לא נשמע אליהם. וזה כולו לכבוד השם יתעלה אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו, שנאמר (ויקרא כ"א, ח') וקדשתו כי את לחם אלהיך וגו', ובא הפירוש, וקדשתו לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון ולשון **ספרא**, וקדשתו על כרחו, כלומר שזאת המצוה אנתנו נצטוינו בה, ואין זה בבחירת הכהן... משרשי המצוה, לפי שידוע כי מכבוד האדון לכבוד משרתיו, ובכל עת כבדנו הכהנים נזכור ונקבע במחשבתנו כבודו ברוך הוא וגדלו, וביכות המרשבה הזכה והמעולה והרצון הטוב תחול ברכתו ברוך הוא וטובו הגדול עלינו, והוא חפץ בכבודו כאשר הודיענו כמה פעמים".

⁴ עיין **בביאור הגר"א** שכתב שהרמב"ם חולק וסובר שאינו יכול למחול על כבודו וציין לספר המצות הנ"ל.

⁵ עיין שם שצירף דברי הרב **יפה מראה** (פ"ח דברכות) שבוה הזמן שאין לנו כהנים מיוחסים מותר להשתמש בהם אע"פ שלענין איסורי כהונה אין להקל כלל. ודעת **החת"ס** (הוב"ד בשו"ת מהר"ם שיק סימן ס') שאף לדעת רבינו תם והרמב"ם שאינו יכול למחול זהו דוקא בזמן בית המקדש שבגדיהן עליהן איז לא מהני מחילה משום שהכבוד לה' אך בזמן הזה מהני מחילה.

שאלה: האם מותר לדוד ישראלי לבקש מיוסי **כהן** שיעביר את העוף מהשולחן הסומך?

תשובה: גרסינן בפרק הניזקין (גיטין נ"ט ע"ב): "אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום: כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראלי, מפני דרכי שלום... תנא דבי רבי ישמעאל: וקדשתו - לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון". וז"ל הגהת מרדכי (אות תס"א): "מעשה בכהן שיצק מים על ידי **רבינו תם** והקשה לו תלמיד הא שנינו בירושלמי (ברכות פ"ח ה"ה) 'המשתמש בכהונה - מעל' והשיב לו אין בהן קדושה בזמן הזה דקיימא לן (זבחים י"ז) בגדיהם עליהם קדושה עליהם ואי לא - לא, והקשה, אם כן כל מיני קדושה לא ליעביד להו, ושתיק רבינו תם והשיב **רבינו פטר** דנתי דיש בהן קדושה יכול למחול" עכ"ל. ומבואר, דנחלקו רבינו תם ורבינו פטר האם כהן יכול למחול על כבודו ולשרת ישראל, רבינו פטר סובר שיכול למחול אך רבינו תם שהוצרך לומר שאין קדושה סובר שאינו יכול למחול.² וצ"ב במאי קמיפלגי?

והנה, יש לחקור בעיקר יסוד הדין של כבוד הכהן - האם מכבדים אותו בגלל שהוא מקריב את הקורבנות שלנו או בגלל שהוא משרת את ה' ועל ידי שאנו מכבדים אותו אנו מכבדים את ה'. היינו, האם הוא דומה לת"ח שיכול למחול על כבודו (קידושין ל"ב ע"ב) או למלך שאינו יכול למחול על כבודו.

ונראה, שזו המחלוקת בין רבינו תם לרבינו פטר, דרבינו פטר סובר שהסיבה שצויה עלינו הקב"ה לכבדם היא שהם מקריבים בשבילנו קורבנות, מקטירים קטורת, וכיו"ב, ולכן אם הכהן מותר על המעלה שניתנה לו חלף עבודתו - זו זכותו, וכך מבואר **במרדכי** (פרק הניזקין אות ת"א) שכתב בזה"ל: "אי קאמר כהן אני מוחל על כבודי **כבודו מחול** כמו הרב שמחל על כבודו דכבודו מחול דאורייתא דיליה הוא כל שכן כהן שהכהונה ניתנה לו ולזרעו עד עולם בברית מלח דכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם וכן בפרשת קורח כמה פעמים **כהונתכם** אלמא **שהכהונה שלהם היא** ולא דמי למלך שאין

¹ ופירוש רש"י: "לפתוח ראשון - בכל דבר כבוד בין בתורה בין בשיבה הוא ידבר בראש. ולברך ראשון - בסעודה. וליטול מנה יפה ראשון - אם בא לחלוק עם ישראל בכל דבר לאחר שיחלקו בשוה אומר לו פרוז וטול איזה שתרצה."

² אמנם עיין מור וקציעה (ס"ס קכ"ח) שכתב שבאמת רבינו תם כיון שהיה תלמיד חכם גדול היה יכול להשתמש בכהן דזו זכות לכהן לשמש ת"ח שזכה ואדרבה זוהי קדושתו אך ר"ת בגדול ענותנותו לא רצה לומר שהוא שונה ולכן שתיק.

שווה כסף כסף

הרב בן-ציון אלגזי שליט"א

שאלה: הרשב"א בקידושין דף ב' ע"א מפרש בנוגע לשאלה מניין ששוה כסף ככסף, ש"כל מקום שנאמר 'כסף' גבי קנין - שוה כסף בכלל כסף, כיון דהא ניחא ליה להו בהכ"י, ומסביר שבעבד עברי וניזקין היה צורך לכתוב פסוקים לרבות שוה כסף ככסף, כיון שבגרעון כסף של עבד עברי, כיון שמגרע ויוצא בעל כורחו דרבו, היינו חושבים שיצטרך כסף דוקא, ובניזקין כיוון שכתוב "מיטב" היינו מצריכים דוקא כסף, לכן באים הפסוקים להשמיע לנו ששוה כסף ככסף.

אך מקשה האבני מילואים (סי' כ"ז ס"ק ג'), למה הוצרך הרשב"א לכתוב שהצורך בפסוק בניזקין הוא משום "מיטב", למה לא תירץ שניזקין הוא כמו גרעון כסף, שאינו מדעתו של הניזק, שהרי הניזק רוצה כסף דוקא ולא שוה כסף, והיינו חושבים שכיון שזו בע"כ, יצטרך לשלם כסף דוקא?

התשובה בשבוע הבא א"ה

תשובה לשבוע שעבר: שאלנו, מדוע כאשר אנסוהו לאכול אינו צריך לברך אף שנהנה, ואילו באכילת מצה נפסק שכפאוהו לאכול - יצא מפני שנהנה. וניתן לתרץ, שבאכילת מצה הדיון הוא האם היתה כאן חפצא של הנאה או לא מפני שהתורה ציוותה ליהנות מאכילת מצה. אך לענין ברכת הנהנין הדיון הוא האם הוא רוצה בהנאה זו שאז צריך להודות לקב"ה. ואם אינו רוצה בהנאה, אף שנהנה בע"כ, אין צריך להודות על כך.

מזיק שיעבודו של חבירו

הרב נתנאל ברקוביץ שליט"א

לבע"ח בגוף הממון, ומשו"ה גם בנידוד מחוייב לשלם רק מדין גרמי.

לפי"ז גם מובן מאוד היאך אדם שיש בידו רק שדה אחת יכול לשעבדה לכמה וכמה בע"ח, שהרי אם נאמר ששיעבוד פירושו הוא, שבגוף השדה יש לו לבע"ח זכות הרי אי הוי שייך לאחד איך יהיה שייך גם לשני. אע"פ שאפשר גם בזה קצת להרחיק ולומר שגם אם נסביר שיש לו זכות בגוף החפץ עדיין הוי בגדר זכות ולא שייכות או בעלות גמורה, ושמא את הזכות אפשר כן לחלק לכמה אנשים ומה שא"א לחלק זה את השדה עצמה.

ואם נסביר את גדר השיעבוד כך, הרי מובן שלכל אחד יש זכות כללית בנכסי החייב, וכאשר מגיע זמן הגבייה הרי יגבו כפי דיני הגבייה שיש בגביית חוב.

וממילא אי נימא דהמזיק שיעבודו הוי מדין הזיק ולא מדין גרמי, שוב אפשר לנו לפסוק כחכמים ולא כרשב"ג ואזלינן בחר רובא, אבל אי נימא שהוי מדין גרמי דהרי קיימל"ן כרשב"ג.

אך לפי"ז אולי אפשר להעמיק טפי דאמנם חכמים ורשב"ג אולי לא פליגי האם מזיק שיעבודו של חבירו פטור או חייב, אלא פליגי בגדר שיעבוד אי הוי זכות למשעבד בגוף הממון או הוי רק זכות בכל נכסי החייב והדין לדין גדר שיעבוד בעלמא.

בגמ' לד ע"א שנינן דינא דהמזיק שיעבודו של חבירו דפטור והנה בגמ' גיטין מא ע"א אמרי' "עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושיחררו שורת הדין אין העבד חייב כלום, אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על דמיו, רבי שמעון בן גמליאל אומר אינו כותב אלא משחרר". והיינו דת"ק ס"ל דמזיק שיעבודו של חבירו פטור ורשב"ג סבר דחייב לשלם, וברא"ש סי' ל"ג כתב דבהאי דינא קימל"ן כרשב"ג אף דיחיד ורבים הלכה כרבים, וטעמא הוי משום דאיפסקא הלכתא דדיינינן דינא דגרמי. ויש לדון בגדר עיקר השיעבוד אי נימא דיש לבע"ח זכות בגוף השדה או שהוא זכות כללית לגבות את חובו מהנכסים הללו.

דלכאור' אי נימא דיש לבע"ח זכות בגוף החפץ יש להבין מ"ט בנידון דעבד חשיב כמזיק שיעבודו דחבירו ומחוייב מדינא דגרמי הרי הוי מזיק בידיים את זכותו של הבע"ח בעבד ויתחייב לשלם מדין מזיק ולא מדינא דגרמי. ולכאור' מכך יש מקום להוכיח דהשיעבוד יסודו הוי דיש לבע"ח זכות כללית לגבות מנכסי הלוח, ולא זכות בגוף החפץ ממש ומשו"ה הוי רק מדין מזיק שיעבודו ומשלם מדינא דגרמי.

וכבר כת' תוס' לקמן ק' ע"א ד"ה טיהר דהחילוק בין מזיק בידיים לגרמי הוי דכאשר מזיק בגוף הממון חשיב מזיק משא"כ בשורף שטר אינו פוגע בגוף הממון אלא נייר בעלמא הוי שורף וממילא הוי גרם בעלמא. ושמא ה"ה גם בנידוד דאין מזיק את גוף הזכות שבעבד שהרי זכות זו אינה קיימת שהרי אין השיעבוד גורם זכות

"ראשית"

ר' אהוד שלמה פיקסלר

הנוגע בהם כאילו נוגע בבבית עינו של הקב"ה (גיטין נז.), ועל כן "כל אוכליו יאשמו". פרעה נגע בישראל, נגע בראשית, נגע בכל מכל כל. ועל כן הנה אנכי הורג את בנך בכורך, אני אהרוג את הראשית שלך, כל ראשון ייהרג, אם יש פטר רחם - נהרג, יש בכור לאב - נהרג, אין כלל בכור - גדול הבית נהרג. כל מי שבמעלה של ראשוניות נהרג, "כי אין בית אשר אין שם מת", בכל מכל כל יש מת, וזוהי בדיוק המידה כנגד מידה.

ונראה להוסיף על דברי קודשו, לכאורה המילה בני בפסוק: "בני בכרי ישראל" מיותרת, דוודאי אם הוא בכורו הוא בנו!

אלא יש לומר, המילה "בכר" כל אותיותיה הן במספר קטן 2, לומר לנו שגם הראשוניות של הבכור אינה שלימה, קודם ל"ב" של הבכור ה"א" של אלופו של עולם, קדמון לכל דבר אשר נברא ראשון ואין ראשית לראשיתו, רבונו של עולם הוא הכול, מלא כל הארץ כבודו, ועל כן אמר "בני בכורי ישראל" אני העיקר והמקור של בני בכורי, ורק בכור שמכיר בזה שהוא לא הראשון שהוא לא העיקר הוא ראוי לבכורה, אבל פרעה, שאף הוא בעצמו היה בכור, ולא הכיר בזה, מי ד' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ד'... הוא אינו ראוי לבכורה, ולכן אנכי הורג את בנך בכורך, להראות לפרעה שאמר "לי יאורי ואני עשיתיני" שאין הוא עיקר הכל, אין הוא שורשו של הכל, ואף הוא סופו שנהוג על ים סוף, אחרי שראה במיתת בנו בכורו.

אשרי המשקיע כוחו בראשית - בעיקר, בתורה שנקראה ראשית, ועמל בה בישיבה בראשית חייו כמבוגר.

מת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחיים וכל בכור בהמה (י"ב, כ"ט)

יש לתמוה מדוע הוכו גם בכור השפחה ובכור הבהמה? ומסביר רש"י, שבני השפחות היו אף הם משעבדים בהם ושמחים בצרתם, ובכור הבהמה משום שהבהמה אלוהיהם, וכשנפרע מאומה נפרע מאלוהיה.

רבינו ירוחם ממיר זצוק"ל מסביר ב"דעת תורה" בדרך אחרת, ואומר שאת טעם מכת בכורות ד' יתברך בכבודו ובעצמו אומר למשה לומר לפרעה בפרשת שמות, "ואמרת אל פרעה כה אמר ד' בני בכרי ישראל: ואמר אליך שלח את בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הרג את בנך בכרך: (ד', כ"ב). ומסביר דבריו, שעיקר מעלתו של הבכור על פני אחיו הוי הראשוניות. כדברי יעקב לראובן בפרשת ויחי: "ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני (ולכן-) יתר שאת ויתר עז" (ברא' מ"ט, ד'), וכן בפתחת התורה "בראשית ברא" - בשביל התורה שנקראה ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית וכו'.

ומהי מעלת הראשוניות? שהכל הולך אחר הראשית וההתחלה. ראשיתו של דבר הוא יסודו ועיקרו, וזהו סוד הראשית, זהו סוד הבכורה. הבכורה היא הראשוניות ועליה לחם יעקב לקחתה מעשו, ואף הצליח בחכמה רבה. ועל כך הצטער וככה מרה עשו בסופו של דבר, כי הבין שהבכורה איננה סתם דבר בעלמא, אלא היסוד והעיקר שהכל נמשך אחריו. מלחמת יעקב על הבכורה היתה מלחמה על הכל. ועל כן זוכה הבכור בפי שניים, ויתר אחיו כטפלים לו. והוא סוד אומרו בני בכורי ישראל, ישראל נקראו ראשית "ראשית תבואתה".